

Stodvadeset godina rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine (1888-2008)

120 years of the National Museum of Bosnia and Herzegovina (1888-2008)

Doc. dr. sci. Adnan Busuladžić

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine / National Museum of Bosnia and Herzegovina

Sarajevo, BiH

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine je ove godine svečano obilježio 120 godina svoga rada prigodnom izložbom, promocijom svojih izdanja i izlaganjima. Rad donosi hronološki pregled djelatnosti Muzeja od osnivanja do danas.

Celebrating its 120th anniversary the National Museum of Bosnia and Herzegovina organized appropriate exhibitions, meetings, round-tables and promotion of its publications. This paper gives chronological overview of activities of the Museum from its establishment till nowadays.

PERIOD 1878-1888.

Prvi koraci na formiranju Zemaljskog muzeja poduzeti su poslije okupacije Bosne i Hercegovine. Aleksandar von Helfert u svom djelu, objavljenom u Beču daleke 1879. godine, predlaže da se osnuje naučna institucija koja bi ujedno imala i funkciju muzeja, naučnog društva i visoke škole. Takva ustanova bi imala značajnu naučnu, obrazovnu i uopćeno kulturološku ulogu u najširem smislu riječi.¹

Već prvih godina nakon okupacije, Bosna i Hercegovina, kao jedna od najneistraženijih zemalja Balkana („terra nova“, „terra incognita“), privlači radoznalost mnogih naučnika iz Evrope, prvenstveno iz područja koji pripadaju Austro-Ugarskoj monarhiji.

Nakon započete inicijative, 5. oktobra 1884. godine u Sarajevskoj gradskoj skupštini održana je konstituirajuća sjednica, na kojoj je izabran Odbor, kome je povjereno da izradi statut Muzejskog društva, organizira početni rad i brine se za smještaj darovanih predmeta. Formiranje muzejskog društva naišlo je na vrlo pozitivne reakcije u javnosti.

Već sljedeće, 1885. godine Zemaljska vlada je odobrila predložena pravila - Statut, čime je društvo dobilo „pravo javnosti“. U vrlo kratkom vremenu počelo se sa intenzivnim radom, okupilo se više od 500 članova i prikupio znatan broj kulturno-historijskih predmeta.

Na samom početku javlja se problem stručne obrade i daljeg prikupljanja predmeta, pa je, po zaključku Odbora, već 26. februara 1886. godine pozvan iz Zagreba arheolog dr. Ćiro Truhelka. Isti je angažiran kao stručni radnik i funkcioner - sekretar Društva. Pored dr. Truhelke, za rad na prirodnjačkoj zbirci angažiran je i bečki preparator Edmund Zelebor, a godinu dana kasnije mladi zoolog Otmar Reiser. radi uređenja mineraloške zbirke doveden je rudarski satnik V. Radimsky.

Veliki uspjesi i rezultati koje je postiglo Muzejsko društvo podstakli su Zemaljsku vladu da osnuje muzej kao samostalnu državnu ustanovu. To je učinjeno 1. februara 1888. godine, kada je u šest soba Penzionog fonda, na Crkvenom trgu kod katedrale, svečano otvoren Zemaljski muzej. Za direktora Muzeja je imenovan vladin savjetnik Kosta Hörmann. Muzeju kao državnoj ustanovi obezbijeđene su materijalne i druge pretpostavke za uspješan rad, čime je praktično završena prva faza - period priprema za osnivanje Zemaljskog muzeja.²

1 A. Dautbegović 1988, 10.

2 A. Dautbegović 1988, 9-13.

PERIOD 1888-1918.

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovne se od samog početka svoga rada razvija kao kompleksna kulturna i naučna ustanova u okviru koje se njeguje više naučnih disciplina: istorija, geografija, arheologija (praistorijska, antička i srednjovjekovna), numizmatika, epigrafija, sfragistika, heraldika, klasična filologija, historija umjetnosti, etnologija, u okviru prirodnih nauka geologija, paleontologija, mineralogija, botanika, zoologija, ihtiologija, entomologija, ornitologija, a djelomično i jezik i književnost, statistika i bibliografija.³ Rad se praktično odvijao u dva odjeljenja - jedno za istraživanje arheologije, istorije, umjetnosti i etnologije i drugo za izučavanje biologije, mineralogije i geologije.

Smještaj Muzeja u zgradi Penzionog fonda je bio vrlo ograničen u prostornom kapacitetu. Veliki broj zaprimljenih eksponata, kao i postignuti naučnoistraživački i muzeološki rezultati,⁴ uskoro dovode do prenapučenosti. Takva situacija je nalagala sistematično rješenje za odgovarajući smještaj, obradu, konzervaciju, restauraciju, prezentaciju arheološkog, etnološkog i prirodoslovnog materijala, koji je bio predmetom interesovanja stručnjaka društva. Stoga se počelo razmišljati o izgradnji namjenske zgrade za Zemaljski muzej.

Pokretanje inicijative za izgradnju nove zgrade Muzeja nailazi na veliku rezervisanost, pa i otpor u određenim krugovima zvaničnika Beča i Budimpešte. Godine 1908., poslije velikih otpora, pristupilo se izgradnji nove zgrade Muzeja. Usvojen je plan da se prihvati sistem građenja muzejske zgrade paviljonskog tipa, u koju će se smjestiti kao zasebne cjeline sve postojeće zbirke. Gradnja je završena 1913. godine, a Muzej je za javnost otvoren 4. oktobra iste godine.⁵

PERIOD 1918-1945.

U periodu od 1918. do 1941. godine djelatnost i razvoj Zemaljskog muzeja je bio usporen i u velikoj mjeri zaustavljen.

Muzej najnižu tačku djelovanja u svojoj dotadašnjoj historiji doživljava u periodu od 1941. do 1945. godine. Od druge polovine 1943. godine do oslobođenja zemlje, zbog čestih bombardovanja, Muzej je bio zatvoren za posjetioce.

Zaslugom tadašnjih stručnjaka, sačuvala su se veoma bogate zbirke, jer je bilo pokušaja od strane okupacionih vlasti, tokom čitavog rata, da se najvažnije kulturno blago iz Zemaljskog muzeja odnese u Zagreb, pa onda dalje van zemlje. Najdragocjeniji eksponati su 1943. godine spakovani i pohranjeni u trezor Zemaljske banke, a za većinu ostalih predmeta izgrađeno je posebno obezbijeđeno sklonište u podrumskim prostorijama, pa je tako sačuvan dragocjen naučni i muzejski materijal.⁶ Posebno priznanje za upornost, snalažljivost, pa i hrabrost u vezi s tim, uz neke svoje saradnike, zaslužuju tadašnji direktor dr. Jozo Petrović i Derviš Korkut.

PERIOD 1945-1992.

Bosna i Hercegovina u socijalističkoj Jugoslaviji dobila je status posebne republike i imala je ambicije da obezbijedi uvjete za razvoj mnogih naučnih disciplina, kulturnih djelatnosti i obrazovanja, koje će se razvijati u okviru posebnih, za tu svrhu formiranih institucija. Zemaljski muzej postaje okosnica zahvaljujući kojoj su nastale mnoge naučne i kulturne institucije u Bosni i Hercegovini.

Već 1945. godine formirana je pri Muzeju Komisija za zaštitu spomenika kulture, a sljedeće godine i Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti.

Godine 1946. donesena je uredba o izdvajanju Galerije slika iz okvira Muzeja i njenom pretvaranju u samostalnu ustanovu, koja egzistira kao Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine.

Godine 1946 / 1947. iz odsjeka mineraloško-geološke zbirke formiran je Geološki institut Ministarstva industrije i rudarstva NR Bosne i Hercegovine.

Godine 1948. i ostale prirodnjačke zbirke su uključene u okvir Biološkog instituta, koji se, ustvari, i razvio iz Prirodnjačkog odjeljenja Muzeja. Biološki institut je bio osnov formiranju Prirodno-matematskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Godine 1950., na temelju preuzete građe (Turski arhiv) iz Zemaljskog muzeja, formiran je i Orijentalni institut, koji egzistira kao naučna ustanova pri Univerzitetu u Sarajevu.

Godine 1954. osniva se, pri Naučnom društvu NR Bosne i Hercegovine, Balkanološki institut i Muzej mu ustupa dio ostavštine ranijeg Instituta, koji je u Muzeju rasformiran poslije oslobođenja.

3 O naučnim disciplinama koje se obrađuju u Muzeju vidi: A. Benac 1963, 17.

4 M. Mandić 1938, 30-31.

5 A. Dautbegović 1988, 13-18.

6 A. Dautbegović 1988, 18-22.

Dio bibliotečkog fonda Zemaljskog muzeja je bio osnov od koga je formirana Nacionalna i univerzitetska biblioteka.

Od zbirki i arhiva etnografskog odjela formira se Institut za folkloristiku, koji se nakon izvjesnog vremena organizacijski vraća u okrilje Odjeljenja za etnologiju.

Završetkom integracionog toka, krajem pedesetih godina, Zemaljski muzej dobija svoju današnju fizionomiju, s tri osnovna odjeljenja i zajedničkim službama sa bibliotekom.⁷

IZDAVAČKA DJELATNOST ZEMALJSKOG MUZEJA BOSNE I HERCEGOVINE

Veoma značajnu ulogu u prezentaciji i stvaranju odgovarajućih uvjeta za korištenje ogromnog blaga koje se nalazi u našem muzeju ima i izdavačka djelatnost, koja ima tradiciju dugu koliko i sam Zemaljski muzej.

Naime, godinu dana nakon osnivanja 1889. godine Zemaljski muzej je izdao prvi broj svog stalnog godišnjeg „Glasnika Zemaljskog muzeja“, koji se od tada, uprkos povremenim krizama i poteškoćama, održao kao jedan od rijetkih naučnih časopisa u našoj zemlji koji kontinuirano izlazi do današnjih dana, a pokriva više različitih naučnih oblasti (historija, arheologija, etnologija, antropologija, zoologija, botanika, geologija i neke druge discipline).

Osnovne edicije Zemaljskog muzeja su danas časopisi „Glasnik“ i „Naučna saopštenja“, te posebna izdanja (monografije).

Konačni izraz „Glasnik“ dobija formiranjem tri zasebne sveske, koje pod zajedničkim imenom počinju funkcionirati kao tri samostalna časopisa (Glasnik sveska Arheologija, Glasnik sveska Etnologija, Glasnik sveska Prirodne nauke). Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine predstavlja najstariju naučnu periodiku u Bosni i Hercegovini i jednu od najstarijih u Evropi i svijetu. Do danas je u Glasniku zabilježeno gotovo 600 imena eminentnih autora, sa 2500 naslova različitih naučnih radova iz oblasti humanističkih i prirodoslovnih nauka.⁸ Glasnik je sistemom međubibliotečke razmjene zastupljen u mnogobrojnim bibliotekama, institutima, muzejima, univerzitetima na 500 adresa diljem svijeta.

PERIOD 1992-2009.

Početak rata u Bosni i Hercegovini Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine je dočekao spremno, pa su odmah po otpočinjanju ratnih djestava sklonjeni svi eksponati, njih gotovo 4 miliona i skoro 300.000 naslova (knjiga, periodike, rukopisa, separata i sl).⁹ Na Muzej je palo oko 400 teških projektila. Muzej se nalazio na prvoj liniji fronte. I pored velike devastacije i štete, niti jedan predmet ili knjiga nije uništen niti otuđen.¹⁰

Iza rata 1996. godine počinje sanacija i obnova Muzeja, njegovih zbirki, obogaćivanje literature, okupljanje novih stručnjaka i kadra, organiziraju se naučno-istraživački projekti, izložbe, kongresi, naučni skupovi i bogata izdavačka djelatnost.

U ovom trenutku Muzej ima 65 uposlenika.

Literatura

BENAC, Alojz. // Anali. Sarajevo, 1963.

Buturović, Đenana. The National Museum of Bosnia and Herzegovina – Its Emergence and its Fall in the Overall Destruction of Bosnia and Herzegovina (from april 1992. to the End of 1995.). // Wissenschaftliche mitteilungen des Bosnisch-Herzegowinischen landesmuseums. Sarajevo, 2000.

Dautbegović, Almas. Uz stogodišnjicu Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu // Spomenica stogodišnjeg rada Zemaljskog muzeja 1888-1988. Sarajevo, 1988.

Mandić, M. Spomenica uz proslavu 50-godišnjeg opstanka Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu 1888-1938. Sarajevo : Državna štamparija, 1938

Spomenica stogodišnjeg rada Zemaljskog muzeja 1888-1988. Sarajevo, 1988

Vodič Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 2008.

7 A. Dautbegović 1988, 22-34.

8 O najznačajnijim naučnim djelatnicima Muzeja vidi: Grupa autora 1988, 35-73.

9 Grupa autora 2008.

10 O ratnim dešavanjima u periodu 1992-1995. vidi: Đ. Buturović 2000, 5-63.